

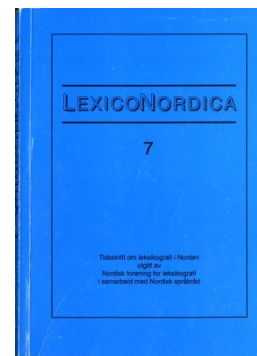
LexicoNordica

Forfatter: Lars Törnqvist [En moderniserad klassiker]

Anmeldt værk: Ingvar E. Gullberg. 2000. *Svensk-engelsk fackordbok*. Stockholm: Norstedts.

Kilde: LexicoNordica 7, 2000, s. 291-296

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Lars Törnqvist

En moderniserad klassiker

Ingvar E. Gullberg, *Svensk-engelsk fackordbok*. 3. uppl.
Stockholm

:

Norstedts 2000.

Allmänt

Ingvar E. Gullbergs svensk-engelska fackordbok är en klassiker i den svenska ordboksvärlden. Första utgåvan, som utkom 1964, överträffade alla tidigare svensk-engelska fackordböcker i omfång, ämnesbredd och noggrannhet, och den blev snabbt mycket uppskattad av både översättare och fackmän inom olika områden. Den andra utgåvan utkom 1977 och utgjordes av ett omtryck av första utgåvan tillsammans med ett supplement i samma band. De två första utgåvorna sammanställdes av Gullberg själv. Arbetet med den tredje utgåvan har däremot gjorts av Norstedts redaktion i samråd med Gullberg.

Den tredje utgåvan av Gullbergs ordbok består av två tjocka band med sammanlagt 2158 sidor. Ordboken har utökats med 25.000 ord och innehåller nu mer än 200.000 svenska ord och fraser samt över 300.000 engelska motsvarigheter. Ämnesmässigt täcker den ett par hundra olika områden inom teknik, ekonomi, vetenskap, hobbyverksamhet m.m.

Svensk-engelsk fackordbok är enligt förlagets pressmeddelande avsedd för professionella användare: översättare, tolkar, specialister inom teknik, näringsliv och förvaltning. Det uppges inte om boken är avsedd för svenskar som producerar text på engelska eller för icke-svenskar som läser svensk text; förmodligen är det meningen att den skall fungera för båda användargrupperna.

Ordboken utges inte bara i bokform; den finns även att köpa i elektronisk form tillsammans med lexikonprogrammet WordFinder.

Struktur

Ordbokens struktur ansluter till normal svensk praxis för tvåspråkiga ordböcker. Den som har använt en svensk tvåspråkig ordbok tidigare kan därför omedelbart känna sig hemmastadd i Gullberg utan att fördjupa sig i läsanvisningar; detta är för övrigt helt nödvändigt, eftersom det enda som liknar läsanvisningar är en sida med förklaringar av ordbokstecken.

Uppslagsorden är i regel enstaka ord; flerordsuttryck redovisas som fraser i ordboksartiklarna. Sammansättningar finns ofta både som eget uppslagsord och som fras under slutleden. Flerordiga egennamn, främst namn på organisationer, står dock som egna uppslagsord.

Grammatiska upplysningar används mycket sparsamt. Genusbeteckningar för svenska ord förekommer inte alls. Numerus anges bara för ord som enbart förekommer i pluralform – de är markerade med "(pl.)". Pluraländelser anges inte för svenska termer i övrigt. Vissa engelska termer med oregelbunden pluralform har denna utsatt, exempelvis "codex [*pl.* codices]", medan uppgift om oregelbunden pluralform saknas för andra ord, t.ex. *corpus*. Verb kan man känna igen genom att den engelska termen inleds med infinitivmärke: "to air", "to characterize", "to live in suitcases". Valensen anges inte, men ibland framgår den av fraser eller uppgifter om prepositionsanvändning längre ned i artikeln. Egentliga ordklassangivelser förekommer bara när ett uppslagsord tillhör två olika ordklasser:

karda **I** *subst.* card, carding-brush **II** *verb* to card

I många fall anges flera engelska motsvarigheter till uppslagsordet; i genomsnitt finns ca 1,6 engelska termer för varje svensk term. En typisk större ordboksartikel kan se ut så här:

båge arkit. arch; linje curve; matem. o. elektr. arc; pil- bow; på såg o. glasögon frame; ~ **med lådsektion** bygg. cellular arch; **fladdrande** ~ svetsn. erratic arc; **kort** ~ svetsn. short arc; **limmad** ~ laminated wood arch; **lugn** ~ svetsn. tranquil arc; **metallbågar** glasögon metal frames; **sköldpaddsbågar** glasögon tortoiseshell frames; **spets**~ arkit. pointed arch; **översida av** ~ arkit. back of an arch

Synonymer är åtskilda med komma, medan semikolon anger att de engelska motsvarigheterna har olika betydelser eller olika tillämpningsområden. När det är fråga om uppenbar homonymi är dock betydelseerna uppdelade på två artiklar:

1 damm partiklar dust, powder

2 damm fördämning dam, dike, dyke, weir, embankment

Ofta inleds raden av engelska motsvarigheter med ett eller ett par ord utan förklaring eller fackområdesbeteckning, och sedan följer olika angivna specialbetydelser. Därefter kommer fraserna i alfabetisk ordning. Fraser från olika fackområden kan därför förekomma huller om buller, som i artikeln *båge* ovan. Bland fraserna hittar man inte bara sammansättningar och flerordstermer, utan även många fasta affärsbrevsuttryck.

Hakparenteser omger delar av termer som kan uteslutas, t.ex. "[arts and] crafts teacher", "emerald [green]", "forge[d] iron". Bågparenteser anger alternativa ord, t.ex. "forging quality (property)", "joinery (carpentry) shop", "planed (dressed, matched) board".

Engelskan verkar vara i första hand brittisk engelska, eftersom amerikanska uttryck är markerade med "(US)", medan brittiska är omarkerade. Med tanke på att de flesta internationella publikationer inom naturvetenskap och teknik skrivs på amerikansk engelska skulle man önska att även de brittiska uttrycken var markerade.

Uttal anges varken för de svenska eller de engelska uttrycken. Den som exempelvis skall hålla föredrag på engelska måste alltså kontrollera uttalet någon annanstans.

Sammanfattningsvis kan man säga att ordbokens struktur är ändamålsenlig för en receptionsordbok. Däremot saknas det mesta av de rent språkliga upplysningar som är nödvändiga i en fungerande produktionsordbok.

Urval

Urvalet av uppslagsord är mycket brett. Här finns alla typer av uttryck som man kan hitta i fackspråkliga texter: facktermer med ytterst specialiserad användning, allmänord med fackspråkliga specialbetydelser, allmänna tekniska termer och vardagliga uttryck. Även föråldrade termer finns med, vilket är bra om man skall översätta äldre text. Bland ord som börjar med *atom-* hittar man sålunda facktermer som *atomgitter*, mindre lämpliga termer som *atomkraft*, vardagsord som *atomsopor*, föråldrade termer som *atommila* (markerat med "åld." och med en lika föråldrad engelsk ekvivalent) och rent kuriösa termer som *atomarium* och *atomfri*.

Ordboken innehåller många namn på organisationer. Detta är mycket värdefullt när det är fråga om svenska eller internationella organisationer, men man kan undra varför så mycket plats upptas av svenska namn på brittiska och amerikanska organisationer. Det finns närmare åtta sidor namn som börjar med *Brittiska*, från *Brittiska*

adjunktförundet till *Brittiska Väveri arbetarförbundet*, och fem sidor med amerikanska namn av samma typ. Vem slår egentligen upp sådant i en svensk-engelsk ordlista?

Ofta får man en känsla av att ordboken innehåller bara de ord som författare och redaktion har råkat få syn på. Ett sådant arbetssätt leder till fläckvis täckning av ordförrådet, i motsats till den mer fullständiga täckning av delområden som man får vid ett systematiskt arbetssätt. Här är ett exempel:

samlare på sättmaskin assembler [box]; ~ *av underlägg för ölflaskor* tegestologist

Man undrar varför den allmänna engelska ekvivalenten *collector* saknas. Och frågan är om det inte finns fler fackspråkliga exempel än det angivna, som är hämtat från den numera nästan utdöda blysnittningstekniken. Och varför anger man bara detta enda udda exempel på mänsklig samlarmani och inte exempelvis *frimärkssamlare*, *myntsamlare*, *konstsamlare* och *boksamlare*?

Ibland får man intrycket att fackområdesbeteckningen snarare anger källan än termernas användningsområde:

samlag jur. coitus, coition, sexual intercourse

I det här fallet har termerna förmodligen hämtats från en juridisk terminologikälla. De angivna engelska termerna är dock inte begränsade till juridiskt språkbruk, utan skulle mycket väl kunna förekomma i exempelvis en medicinsk text.

Noggrannhet och korrekthet

Att sätta ett mått på ordbokens kvalitet är naturligtvis omöjligt; det skulle ju kräva fullständig kunskap om fackspråket inom alla områden på både svenska och engelska. Man kan dock få en antydning om kvalitetsnivån genom att detaljstudera begränsade områden. Jag har därför gjort en noggrann undersökning av ett mindre antal termer inom grafisk teknik, ett område där jag är väl insatt i terminologin på båda språken. Orden hämtades ur en grafisk ordbok från 1980-talet. Totalt rörde det sig om 57 termer som började på bokstaven F, både moderna och föråldrade. Av de 57 termerna återfanns 37 som uppslagsord i Gullberg, och till 32 av dem fanns minst en korrekt engelsk termmotsvarighet, varav 22 hade en relevant förklaring eller fackområdesbeteckning. Dessutom fanns 17 engelska motsvarigheter som jag bedömde som

felaktiga i sammanhanget. Utöver dessa fanns också ett antal motsvarigheter som angavs tillhöra andra fackområden.

Karaktären hos onöjaktigheterna kan ses ganska tydligt i artikeln *falsning*. Denna term används inom flera olika fackområden, bland annat bokbinderi, glasmästeri, snickeri och plåtslageri, och av dessa områden är bara det förstnämnda aktuellt i sammanhanget.

falsning folding, seaming; med tråd beading; träind. rabbeting; konkr. fold;
dragspels~ concertina (US accordeon) fold; **dubbeldörrens~** gate fold

De två första ekvivalenterna saknar fackområdesbeteckning, och de kan därför uppfattas som allmängiltiga motsvarigheter. Så är dock inte fallet, för *folding* hör hemma inom bokbinderi och *seaming* inom plåtslageri. Nästa ekvivalent saknar också fackområdesbeteckning, men den har förklaringen "med tråd". Eftersom tråd används inom bokbinderi och det finns en häftningsmetod som kallas *trådfalsning* är det lätt gjort att uppfatta ordet *beading* som en bokbinderiterm, vilket den inte är. Ekvivalenten *rabbeting* tillhör helt klart ett annat fackområde. Sedan kommer den konkreta termen *fold*, och då är vi tillbaka i bokbinderiet, fast detta inte är angivet. De två sammansättningar som anges i form av fraser saknar också fackområdesbeteckning. Är man insatt i bokbinderiterminologi känner man igen termen *dragspelsfalsning*, men *dubbeldörrens falsning* har åtminstone inte jag sett förut (jag skulle säga *altarskåpsfalsning*). Utifrån de engelska ekvivalenterna kan man sluta sig till att båda sammansättningarna är bokbinderitermer. När man har kommit så här långt börjar man undra varför bara de här falsningssätten finns med i ordboken, men inte de mera vanliga *fickfalsning*, *korsvecksfalsning* och *parallellfalsning* (vilka inte heller finns med som egna uppslagsord).

Det kan ifrågasättas om resultatet av denna lilla undersökning är representativt för ordboken som helhet. Mitt intryck från praktisk användning av ordboken är att kvaliteten varierar en hel del mellan olika fackområden, men att de siffror som redovisas ovan är någorlunda typiska. Det är inte heller självklart om den redovisade nivån skall betraktas som bra eller dålig. Troligen skulle ingen annan ordbok eller termdatabas ge bättre resultat över ett så brett spektrum som Gullberg täcker. Å andra sidan ligger nivån långt under vad man som användare uppfattar som önskvärt.

Användning

När man gör en samlad bedömning en ordbok måste naturligtvis erfarenheterna från praktisk användning väga tungt. Mina erfarenheter grundar sig främst på arbetet med att bygga upp en engelsk version av en terminologidatabas och författande av ett par projektbeskrivningar på engelska. Egentligen skulle man behöva samla ihop synpunkter från olika typer av användare – svenskar och icke-svenskar, översättare och fackmän av olika slag – och mina reflektioner får därför inte uppfattas som något allmängiltigt totalomdöme.

Den första reflektionen jag gjorde gällde uppdelningen i två band. När man sitter vid en dator och skriver på ett främmande språk behöver man ha ordboken liggande uppslagen intill tangentbordet hela tiden. En ordbok i två band kräver då att man antingen har båda banden liggande bredvid varandra, vilket det inte finns plats för, eller att man växlar mellan de två banden, vilket är besvärligt. Personligen skulle jag acceptera mindre stil och tunnare papper om ordboken fick plats i ett band. De som använder ordboken dagligen bryr sig dock knappast om antalet band, för de föredrar säkert den elektroniska utgåvan.

När jag har sökt efter termer har jag funnit rimliga svar i förbluffande stor utsträckning. Även inom områden som är dåligt täckta har jag hittat åtminstone hälften av de sökta orden, och inom områden med god täckning har resultatet varit ännu bättre. Det som har vållat störst besvär är de långa uppräkningsarna av engelska ekvivalenter utan ordentliga fackområdes- eller betydelseangivelser. I de fall jag inte har känt igen rätt term har jag fått gå till engelska ordböcker eller uppslagsverk för att klara ut vilken av termerna som passar i det aktuella sammanhanget. Detta är ett tidsödande arbete som skulle kunna undvikas om ordboken hade haft bättre betydelsebeskrivningar. Ändå har jag haft nytta av de uppgifter som står där, för raden av olika engelska ekvivalenter har ju gett uppslag till vidare sökning i andra källor.

Slutord

Svensk-engelsk fackordbok är som framgår ovan en mycket innehållsrik ordbok. Den fungerar alldeles utmärkt som receptionsordbok för användare som behärskar engelska bättre än svenska. Däremot har den klara brister som produktionsordbok, framförallt på grund av de bristfälliga språkliga upplysningarna och de alltför knapphändiga uppgifterna om fackområden och betydelser. Den användare som inte redan är väl hemmastadd i engelskt fackspråk får därför stora problem att hitta rätt ekvivalent och infoga den på korrekt sätt i sin text.

Ändå förtjänar Gullbergs svensk-engelska fackordbok sin plats på fackmannens och översättarens bokhylla, framförallt på grund av omfattningen och ämnesbredden. Bokens brister gör att den ställer stora krav på sina användare. De som har goda språk- och fackkunskaper och gott omdöme kan dock ha mycket stor praktisk nytta av Gullbergs ordbok.